

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Κώστας Βλαστάρης

«Εμείς που ξεκινήσαμε για το προσκύνημα τούτο κοιτάξαμε τα σπασμένα αγάλματα, ξεχαστήκαμε και είπαμε πως δεν χάνεται η ζωή τόσο εύκολα, πως έχει ο θάνατος δρόμους ανεξερεύνητους και μια δική του δικαιοσύνη» (Γ. Σεφέρης, Μυθιστόρημα ΚΑ΄).

Πέρα από τους στίχους του Γ. Σεφέρη που τονίζουν τη διαχρονική και τη σύγχρονη αξία των μνημείων είναι πλέον κοινή πεποίθηση πως η ανάπτυξη της ιστορικής συνείδησης αφορά και εξαρτάται από την επίγνωση που αποκτούν κοινωνικές ομάδες και κατ' επέκταση έθνη, για την περιβαλλοντική, οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική κατάστασή τους μέσα από την πλανητική-διαχρονική και συγχρονική - ιστορική εμπειρία (Γ. Γιαννόπουλου, Σκοποί του Ιστορικού μαθήματος, ΠΕΦ 1988).

Είναι η θεώρηση που οδηγεί στη διατύπωση της άποψης πως η ιστορία είναι ένας μεγάλος αριθμός πολιτισμών, που είναι λάθος να χωρίζονται σε ανώτερους και κατώτερους. Η γνώση αυτών των πολιτισμών οδηγεί στο σεβασμό και την κατανόηση του διαφορετικού στο παρόν. Εξάλλου, η γνώμη και η στάση μιας κοινωνίας απέναντι στο παρελθόν αποτελεί την ιστορική της παιδεία. Έτσι, από τους στίχους του Δροσίνη:

*«Μην πάρεις πέτρα από ναού,
Χαλάσματα διαβάτη,
Αν ξαναχτίσουν τον ναό, θα λείπει ένα κομμάτι»*

ως τα λόγια της ψυχής του Μακρυγιάννη «...να μην καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας, γι' αυτά επολεμήσαμε» και τη συν - κίνηση συγκίνηση του Σεφέρη «Έπειτα, στο αρχαίο θέατρο. Παρατηρώ μια τυπική αντίδρασή μου, όταν βρεθώ στο κοχύλι ενός τέτοιου θεάτρου: Κοιτάζω το τοπίο

πέρα, πάντα τόσο καλά διαλεγμένο και αμέσως έπειτα ψάχνω τριγύρω μου τους θεατές, προσπαθώ να ιδώ τα μάτια τους, χιλιάδες μάτια σειρές καρφωμένα σε μια λεπτομέρεια, σε μια στιγμή που δεν κληρονομείται, όχι μια συγκροτημένη δράση που θα μπορούσα απλά να υποθέσω. Τα μάτια σβήνουν μαζί με την συγκίνησή του, όπως πεθαίνουν τα άστρα και μένει τούτο το άδειο διάστημα...» τονίζεται η αξία των μνημείων ως ζώντων μαρτύρων του παρελθόντος για την ιστορική γνώση, αλλά και την ευαισθητοποίηση του κάθε πολίτη απέναντι σε ό,τι κληροδοτήθηκε από τους προγόνους όλων των εποχών και τη συνειδητοποίηση των κινδύνων που παραμονεύουν: κίνδυνοι από φυσικές καταστροφές, από το χρόνο, την αδιαφορία των ανθρώπων, αλλά δυστυχώς και από την παράνομη δράση επιτηδείων, που εμπορεύονται τον πολιτισμό και την εθνική κληρονομιά.

Το νησί της Θάσου κατακλύζεται με μνημεία πολιτισμού προϊστορικής εποχής, ως και των νεότερων χρόνων. Θα σταθώ ενδεικτικά σε ένα από αυτά, για να τονίσω την ανάγκη και να δώσω τη διάσταση του προβλήματος.

Στην 10ετία του '50 η εταιρία «Χονδροδήμου ΑΕ» είχε εγκαταστήσει σημαντική μονάδα εξόρυξης των σιδηρομαγνητιούχων κοιτασμάτων στη γειτονική με το λόφο «Τζίνες» κοιλάδα του Μαυρόλακα, βορειοανατολικά των Λιμεναρίων. Το 1956 κατά τη διάρκεια εργασιών εξόρυξης σιδηρομεταλλεύματος εντοπίστηκε για πρώτη φορά η ύπαρξη του ιστορικού ορυχείου. Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του τότε επιστάτη των ορυχείων Α. Τσόλια, 43 χρόνια μετά. «Είχαμε βάλει παραμύνα (αυτοσχέδιο γιγάντιο φουρνέλο σε όρυγμα βάθους 7-8 μέτρων και διαμέτρου 50 εκατοστών με 50-100 κιλά περίπου δυναμίτη), όπως συνηθίζαμε, που κατέβαζε βοννό από μετάλλευμα, ώστε να έχουν δουλειά οι εργάτες όλη μέρα. Όταν έπεσε η παραμύνα, εκπληκτος είδα μια γαλαρία στα μισά του βοννού. Αμέσως πήρα ένα σχοινί και κρεμάστηκε προς το μέρος της. Βλέποντάς την από κοντά κατάλαβα πως είναι αρχαία. Ανέβηκα και πάλι προς το βοννό να ειδοποιήσω το Γραφείο Κίνησης, να ειδοποιήσω τον Jung, που ήταν ο Γερμανός διευθυντής του μεταλλείου. Όταν με είδαν από το Γραφείο Κίνησης, νόμιζαν πως έγινε ατύχημα. Βρήκα αμέσως το Jung και του είπα τι είδαμε. Ο Jung χάρηκε, πήγαμε επί τόπου, κρεμάστηκε και ο ίδιος με σχοινί, μπήκε στη γαλαρία. Μας είπε ότι είναι ορυχείο αρχαίων».

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι ο Jung έδειξε μεγάλη ευαισθησία και έστειλε έναν αριθμό εργαλείων, που βρέθηκαν στη στοά, στη Διεύθυνση της Εταιρίας στην Αθήνα, για να παραδοθούν στο Παλαιοντολογικό Μουσείο. Στο μεταξύ οι εργασίες εξόρυξης στο σημείο της ανακάλυψης διακόπηκαν.

Το 1961 ο τότε έφορος αρχαιοτήτων Δ. Λαζαρίδης και ο Γάλλος αρχαιολόγος F. Salviat επισκέφθηκαν το σπήλαιο, χωρίς να εντοπίσουν αρ-

χαιολογικά ευρήματα. Το καλοκαίρι του 1981 εντοπίστηκε το αρχαιολογικό ενδιαφέρον της θέσης στα πλαίσια ενός ευρύτερου προγράμματος αρχαιομεταλλουργικών ερευνών που πραγματοποιούνταν από το Max Plank Institute Heildemberg, το Ινστιτούτο Γεωλογικών Μελετών και την ΙΗ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Καβάλας. Το ανασκαφικό πρόγραμμα άρχισε το 1982 και τελείωσε το 1994.

Η ανασκαφική έρευνα έγινε σε 4 ορυχεία. Διαπιστώθηκε ότι ήταν ορυχεία ώχρας, του «χρυσού», όπως ονομάστηκε, της παλαιολιθικής εποχής, που είχε χρήση συμβολική, λατρευτική στις πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες των κυνηγών και συλλεκτών τροφής, λόγω του ερυθρού χρώματος του αίματος ως σύμβολο της ζωής.

Η συνδυασμένη χρονολόγηση με ραδιενεργό άνθρακα και μελέτη του παλαιοζωολογικού υλικού εντάσσει τα ορυχεία στη νεότερη παλαιολιθική εποχή, δείχνει δραστηριότητα προ του 6.400 π.Χ. και καθιστά τα ορυχεία στις «Τζίνες» της Θάσου τα πρώτα υπόγεια ορυχεία με οριζόντια υπόγεια εξόρυξη στον ευρωπαϊκό χώρο, σταθμό στην ανθρώπινη εξορυκτική δραστηριότητα μετά τα ορυχεία κάθετης εξόρυξης ώχρας στη λίμνη Ballaton της Ουγγαρίας του 60.000 π.Χ., που ήταν απλό όρυγμα βάθους 2 μ. (βλ. το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και Θράκη). Αξίζουν πράγματι συγχαρητηρίων όλοι όσοι συνετέλεσαν σ' αυτήν την ανασκαφική δραστηριότητα και ιδιαίτερα οι επικεφαλής Χ. Κουκούλη και Veisgerder.

Δε θα σταθώ σ' αυτά ούτε ως αρχαιολόγος ούτε ως ερευνητής ούτε ως θεσμοθετημένος φορέας εξουσίας. Θα σταθώ ως πολίτης συν-κληρονόμος και ως δάσκαλος συν-υπεύθυνος για τη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης των αυριανών ενηλίκων. Ως πολίτης επίσης θα απαιτήσω η πολιτεία και οι επιστήμονες να αναδείξουν τα μνημεία του δικού μου τόπου, που μπορούν να γίνουν τα σχολεία του τόπου αυτού για μικρούς και μεγάλους. Ως πολίτης θα σημειώσω την επιτακτική ανάγκη να ενεργοποιηθούν όλοι οι υπεύθυνοι προκειμένου η διά βίου εκπαίδευση να γίνει πράξη.

Ως δάσκαλος θα αναφέρω μερικές σκέψεις - διαπιστώσεις:

α. Σε αρκετές ενότητες πολλών γνωστικών αντικειμένων επιχειρείται η παρουσίαση θεμάτων που αφορούν τη γνωριμία με μνημεία του πολιτισμού μας: το αρχαίο γραμματάκι, το άγαλμα, ο μουσικός του μουσείου, η αρμονία των χρωμάτων (μινωική Κρήτη), τα μεγάλα έργα της εποχής (κλασική Αθήνα), η γειτονιά μας, η πόλη και το χωριό μας κ.ά. Θεωρώ ανεπαρκή την προσφερόμενη μουσειακή αγωγή. Το φανερό και το κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης δε δίνει στον πολιτισμό ποσοτικά και ποιοτικά το μερίδιο των στόχων και των διδακτικών ενεργειών που του αναλογούν.

Πιστεύω πως είναι θετικές οι προσπάθειες που ήδη έφεραν αποτελέσματα στη Θεσ/νίκη και το Ηράκλειο για τη διδασκαλία της τοπικής ιστορίας παράλληλα με την εθνική στο Δημοτικό Σχολείο. Η τοπική ιστορία, η γνώση των μνημείων του τόπου, οδηγεί στην καλύτερη κατανόηση του εθνικού και παγκόσμιου πολιτισμού του παρελθόντος. Οδηγεί στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης, σε πολίτες υπεύθυνους για τη διαφύλαξη της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Είναι λοιπόν απαραίτητο:

- α. από μικρή ηλικία να διδάσκονται οι μαθητές την τοπική ιστορία.
 - β. να επιμορφώνονται οι δάσκαλοι σε αντικείμενα που αφορούν στη γνωριμία με τα μνημεία και τον πολιτισμό του τόπου μας.
 - γ. η πολιτεία σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς και κυρίως με την τοπική αυτοδιοίκηση να φροντίσουν:
 1. Για την ανάδειξη και την αξιοποίηση των μνημείων της περιοχής, και για λόγους που αφορούν τη γνώση του παρελθόντος, αλλά και για την τουριστική και, επομένως, κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της περιοχής.
 2. για τη διαρκή ενημέρωση των πολιτών με την οργάνωση ημερίδων, συνεδρίων ή και την παρακολούθηση προγραμμάτων του Ανοιχτού Πανεπιστημίου.
 3. για την προώθηση του έργου ντόπιων αξιόλογων καλλιτεχνών.
 4. για την προβολή μέσω του τύπου και των άλλων μέσων ενημέρωσης του τόπου, του πολιτισμού, της ζωής των ανθρώπων της Θάσου σήμερα.
- Έτσι, ο σύγχρονος πολιτισμός θα συμβάλει στη διαφύλαξη των μνημείων του χτες, χωρίς να τα αλλοτριώνει και χωρίς να αμβλύνει τους μηχανισμούς προστασίας που οι πολίτες πρέπει να έχουν αναπτύξει απέναντι σ' αυτά.
- Δε θα ξεχάσω τη φράση με την οποία με χαιρέτησε ο παλιός μεταλλωρύχος, που ήταν παρών στην ανακάλυψη και στις ανασκαφικές έρευνες, συνταξιούχος πια: «*Παιδάκι μ' ας γίνει κάτι, γιατί θα μας μείν' μόν' η μουτζούρα*».
- Είμαι βέβαιος πως με τη λέξη μουτζούρα δεν εννοούσε μόνο τη σκούρα σκόνη των ορυχείων...